

ה"זוהר המגדי"

אביו של הסופר אברהם ב. יהושע, כתב באחד העיתונים המקומיים של ירושלים על מעשי בנו בתגיהסוכות: "השעה שבני אברהם הודיע לי לפני חג הסוכות כי הוא רכש סוכה מוכנה יחד עם סדיניה ורקמותיה" במחיר כמה אלפי ל"י, ושכנדי שמחים בסוכה, אמרתי לו: סוכר יתנו הדלות, שעלו בדרך הכלל במיספר פרוטות, היו חמות יותר ולבביות יותר..."

●● איש אוניברסיטת חיפה, הפרופ' **מנחם מנדל**, שירד מזה כמה שנים לארצות הברית, פירסם בהוצאת ספרית פועלים במסגרת בשם האור הנחשך — ערכים אסתטיים בספר הזוהר. הוא השיג עצמו למפענח לעברית של כמה מפיקי מישנת הזוהר, תוך התעלמות מודעת ממיפעל חייו של הפרופ' י. **תשבי**, שתירגם את מישנת הזוהר לעברית. פניה מצד מוסד ביאליק, ופרופ' תשבי לספרית פועלים, דחפה הוצאת ספרים זו לפרסם התנצלות מאירת עיניים במוספים לספרות. נאמר בה, בין השאר: "ביותר אנו מצטערים על מורת הרוח שהדברים גורמים לפרופסור י. תשבי המבוגר ומבקשים סליחתו. נחפש דרך לתיקון השגגה..."

●● ספר המעורר עתה שערויה בארצות-הברית הוא הסיפור שלי, אותו פירסמה שתקנית הקולנוע **אינגריד ברנמן**. הוא כולל את סיפור חייה, את סיפור קשריה עם בעליה השונים ואת ראיית העולם שלה. תוך כמה שבועות הפך הספר לרב-מכר כלל-אמריקאי

●● ריהביליטציה חלקית נערכת כיום בברית המועצות לטופר **בוריס פסטרנאק**, שהשליטן הסובייטי נידה אותו בחייו בשל יצירתו של **דייוואג**, שזיכתה אותו בפרס נובל. כתבהעת נובל-מיר פירסם כמה מן השירים שפסטרנאק חיבר לזכר **דייוואג**. את הביקורת, שיד הצנזורה ניכרת בה, למרות הכל, חיבר המשורר הנודע **אנדריי ווזנצנסקי**.

●● ביקורת חסרת-תיקום סביב רכישת הצורים בישראל הביא מבקר האמנות של ידיעות אחרונות, **אדם ברוך**, שכתב ברישומו גם גרשוני צריך לחיות: "הצגת קדישמן, ליפשיץ, קופפרמן וזאביבה אורי הינה היום בהישגיה של כל עקרת-בית, המבקשת להתגדר בגלריה מודרניסטית. קדישמן וליפשיץ פיתחו בי משך השנים יחס אוהד לעקרונות סימפטיים, ולמעשה, כמעט הכל בעיניהם בגדר עקרונות סימפטיים..."

שני הספרים הנסקרים מעידים על כך שהגיע זמן כתיבתו של אותו רומן רחב יריעה, שתמוז טרם כתב. והחומרים מתקנים להם בסיפורי הקצרים, שהינם ממיטב יצירתו וממיטב יצירת הפרוזה הארצי-ישראלית.

תיעוד

הנדיב

בין 1882 ל-1957 פעלה בארץ חברת "פיק"א (חברה להתיישבות היהודית בארץ-ישראל) מייסודה של מישפחת רוטשילד, שהחלה למרות הביקורת הרבה, רב ביותר בתהליך יישובה של הארץ והקמת התשתית החקלאית. את התפקיד המרכזי בי

אדמונד דה-רוטשילד ולא בגלל עוניכם וסבלכם

פעילות זו מילאו **אדמונד וג'יימס דה-רוטשילד** רביהממון. אדמונד נודע בפי תושבי הארץ בכינוי הנדיב הידוע. רק החודש ראה אור לראשונה ספר מקיף, המכיל וממין את פועלם של בני מישפחת רוטשילד בארץ-ישראל: בית רוטשילד וארץ-ישראל — מיפעלם של אדמונד וג'יימס רוטשילד בארץ. החוקר הצעיר **שימון שאמה**, יליד לונדון וחבר ברייזנוו קולג' שבאוניברסיטת קיימברידג' שבאנגלנד, הוא מחקר המנסה בעזרת מיסמכיהם של הרוטשילדים לבטא את ההשקפה העקרונית של הברון ושל פקידיו. השקפה שלא תמיד זכתה להערכה הולמת בעיני אנשי המושבות ושאר נתמכי הברון. ושל פקידיו. השקפה שלא תמיד זכתה להערכה הולמת בעיני אנשי המושבות ושאר נתמכי הברון. אין שאמה מנסה למעט מערכם של פקידיו הברון, שעוררו מרידות רבה בקרב החלוצים צים ועוררו מחלוקות שעל הנדיב הידוע היה לשכח.

מענקיו הכספיים של הנדיב הידוע ניתנו בימי ראשית ההתיישבות היהודית בארץ-ישראל, כאשר השושלת הרוטשילדית יתה בשיא כוחו הממני שלה באירופה, והיותה למטרה ראשית לחיצי ועמם של האנטי-שמיים הצרפתיים למיניהם. הוא החל לסייע, או כפי שאמר ל**לבנטיין**, "לא באתי לעזרם בגלל ענייכם וסבלכם, כי לבטח היו עוד הרבה מצבים דומים של מחסור בעולם. עשיתי כן יען כי ראיתי בכב את מגשימי החיות של עבר-ישראל ושל מדינת-הנפש היא הקרה כל-כך בלולו, המטרה הקדושה של שיבת עבר-ישראל לארץ-אבותינו..."

ספר זה הוא עוד נידבך מחקרי בניין הספרים המודד ושוקל את תהליך כינונה של מדינת-ישראל ושלביו הראשית שלה. המחבר מושהח מעט לראות את ההיסטוריה מבעד למשקפיה של מישפחת רוטשילד —

* שימון שאמה — בית רוטשילד וארץ-ישראל — מיפעלם של אדמונד וג'יימס רוטשילד בארץ; עברית: מ. חצור; הוצאת י"ל מאגנס; 356 עמודים + 12 עמודי תמונות (כריכה קשה).

בוועד-הפועל. שם נחצו עניו. הוכיחו לו שאריך לכתוב רק עברית. גם הכריחו אותו לשנות את שמו והאומלל הזה — בדיוק כמובן — תירגם את הרופית לעברית, ובמקום יאשה צ'ורני הפועה פתאום איזו מפצת בשם יעקב השחור. הם אפילו שיחרו אותו. באיזה עזון המתדרותי מסכן הרפיפו פעם תרגום משיריו. מי ראה את זה? מי קרא את זה? מי זוכר, בבלי? לבסוף נרדו אותו לאיזה פעולות מטורפות של נדוד מגניו השפה. הוא הלך איתם כלילה, איש תמים כמו ילד, ומשורר מצויין, הלך כחומר חלונות של הנחות שחיה להן שם לוועיו, וזה כדי להגן על השפה העברית... המישפחת תפסה אותו, קרה לו שם משהו, והאיש נגמר מאד... והוא הרי לא לארץ ציוני, לא כמו אבא שלי, אלא מתוך אדיאליזם... מה אתה אומר על זה? או שזה נראה לך כחלק מן המחיר שיש לשלם בעד התחיה התרבותית?... תסתכל החוצה. התחיה התרבותית של, שוררת מגוא הרחוב... זאת השמעת עבריים, וכל בעלי התנועות מנסים שמים את לקוחותיהם בעברית, מוכרים שחורה פסולה, וביוקר..."

אם את הקובץ פותח תמוז באלקום הרי שהוא מסיים אותו בגיבור אחר שלו מהעבר. יעקב הוא גיבורו של הסיפור הבית. תמהוני שהופך פוגרום שבו ניסתה אמו עם בעלה, ליהודי החדש. הוא הופך שוטר רוכב בגליל, למעין אלכסנדר זייד, שאלכסנדר פן התלאביבי מתקנא בשינוי המתובלים בשמות של פרחים וצמחים. הוא שוץ וגיבורי אך בסופו של דבר הוא חוזר ליפו-תלאביב, אל ארץ-ישראל העירונית והכובת. נחשב כמת.

מינוטאור. אין טעם להקדיש לכישלון ספרותי זה יותר מתיאור והסבר הכישלון. במרכז העלילה דמות של סוכן ביון ישראלי. אלא שסוכן זה מקיים פרשת חיוור מזוהה עם נערה בריטית שלא פגשה בו, תוך שהוא אונס. מבלי להגיע לכדי סיום, את ז'אנר הספרות-הבלשית.

מינוטאור הוא סיפור תשבצי משעמם, שבו אונס תמוז ארבע דמויות — שלושה גברים ואשה אחת — לחיות בכפייה מלא-כותית אחת. מבלי שיש להם מנה משותף אחד. תמוז מנסה להביא בספר זה מעט מהאווירה הימתיכונית של **לורנס דארל** בקוארטס האלכסנדרוני שלו. תמוז נכשל בהחייאתם הספרותית של גיבוריו: **ג'י. ניקום טראיאנדה** היווני, **אלכסנדר אלכסנדרוב** הישראלי והאהוב **תיאוד**.

במס-תיאורי משלם תמוז בספר הוא מוכר שוב את חולות הוזהב שלו. בברק מעומעם, כשהוא תאר את חיי המושבה המשמשת רקע לילדותו של הסוכן הישראלי אלכסנדר אברמוב.

חידת תמוז אינה מתפתחת בהבדלי רמות והאיכויות שבין ריחו המר של הרי גרינום לבין השגיא. הקרייה מינוטאור, שלה צירף, עבור ההדיוטות, רישום על העטיפה מתוך תחריט של פיקאסו המיינוטאור הגווע בזירה.

רמות והאיכויות שבין ריחו המר של הרי גרינום לבין השגיא. הקרייה מינוטאור, שלה צירף, עבור ההדיוטות, רישום על העטיפה מתוך תחריט של פיקאסו המיינוטאור הגווע בזירה.

כותב המספר: "הנסיך השלישי שלי לקבל העזרת-בגרות היה קשה מטורמו. הפעם התקשרתי לעמוד בניסיון עד לסופו. הייתי זקן מרוב המורים שבגיימנסיה..." סיפור של נזילת הגיבור אל עבר שיגעון מוחר ואישי, שתמוז אינו מפרש.

הסיפור שחוטט נפתח בתיאור: "בניה רחמנינוף היה הגנב הראשון של תלאביב. לפניו לא היו גנבים בעירנו, ואלה שבאו אחריו היו פתם פושעים..." פתיח המעיד על תמוז במיטבו, היודע איך מלאכת ה"כתיבה, החל מתורת הפתיחות וכלה בניסוח ותמצות לשוני.

בקובץ זה מצויים סיפורי-המפתח, המגלים טפח מריקעו של תמוז. בסיפור בנו של דוקטור שטיינברג מצויים מיגזמים מתוך הרקע של תמוז, שנולד בברית המועצות ועלה ארצה בגיל צעיר. הוא מתאר, את מיפגשו עם ילדי תלאביב: "אחד הילדים קרא משהו לעברי. הוא 'אחד עברי, כמוכר, ואני לא הבנתי ושתקתי. הילד שב לדבר והרים את קולו. כדי לפייסו הושפתי לעומתו את הכננה שבידי... והתחלתי לפנת בחזרה לעבר בית-המלון, בשפני אל הילדים ואני צועד אחרנית. החבורה זינקה לעברי, ובהדשיטם ורועותיהם דתפתי בחזה ובכתפיים ולפתע מעדתי. נכשלתי בדפנותיה של איזו תיבה ונפלתי אחרנית על גבי. הילדים פרצו בצחוק ונמלטו... וכך, כך הגעתי לארץ-ישראל. כמגפיים, באודת צמר גסה, שונא כננת ודא יודע עברית..."

בהמשך עושה תמוז ניסיון קלוש להבי"הרת גושאים, שעמים התמודד ביתר כיש-רון והצלחה בסיפור משלי בקבוקים. הוא מתמודד עם בעיית הזהות הכפולה שלו והניסיון לצאת מישראל ולתקוע יתד ב"ניכר: "ברור שאני חי מפני סיבות נוספות ורבות, אבל גם זו, ואולי זו, הנפלאה שבכולן, האשכול הבית, המסע אל הבית הפנימי, שרק הגולים והעקורים מכירים אותו. ומי לא נולד, ומי לא עקר? אפילו האנשים החיים כל ימיהם בארץ שילו נודדו, ואפילו כבית שבו נולדו, הם גולים... אינם יודעים שהם גולים, אלא שזה לא משנה... שמעו, ברנע זה עלה בדעתי רעיון. אמנם כולנו גולים, אבל יש בכל זאת הכרל בין אדם שחי כל ימיו בארץ שבה נולד, לבין אדם שהיגר מארץ לארץ..."

תמוז מנסה להתמודד כאן בקליטות עם בעיית הזהות, ומוסיף גם מעט מאותם תסביכים של ילד-גולה שהגיע ארצה: "המשפחה שלי חברה בהגנה, כשאנשים חללו בכל לחיור שאני בכך הכל מהגר; אתה כשהתחילו לראות בי צבר טיפוסי... אתה יכול לתאר לעצמך איזה ברוץ הייתי בביל שמונה-עשרה. לא ילד גלות, חישורשום..."

המשפך בנו של דוקטור שטיינברג מביא תמוז סיפור, שבו הוא מתאר תהליך של שטיטוש הזהות, שנעשה לדעתו בשנות החלוציות: "השמעתי סיפור קלאסי של הר החיה הלאומית שלנו. האיש כתב רופית היה כא אל דודי לקרא משיריו. הוא עבד אצל ההסתדרות, היה פקיד, כמדומני

עבד אצל ההסתדרות, היה פקיד, כמדומני... אז למה יש ערים יפות יותר בעולם, תשאל, ובצדק. אני אגיד לך, זה דבר די פשוט: הזמן, בעוד חמש מאות שנים יש לתלאביב כל הסיכויים להיות עיר יפה. לפחות יפה כמו כל עיר אחרת. כי הזמן הארוך, כמו החברה, יש בו יסוד נוסף של מה שיש בזמן הקצר. יש בו השתוות; אותה השתוות שאליה מגיעים שני אנשים העומדים על המפה. זו עמידה על המקה עם ההתנשאות, עם הבל-הבלים שלנו, עם טיפשותנו. כשהרסו בתלאביב בית תמים, קטן, טובל-בירק, ובנו במקומו בית-דירות עקר ואידיוטי, עשו זאת מתוך בצע-כסף. ובגית הזה אנחנו חיים; אבל אנחנו מקללים את יומנו; ודעיים שקלקלנו, ומקללים. ומן הקללות הללו יצאנו על מקומו של ביתנו המכוער משהו אחר. אולי קצת יותר חכם. ובסופו של דבר — יותר יפה. תן לה חמש מאות שנים ותראה.

רדיפת-הבצע והציניות

בסיפור בנו של דוקטור שטיינברג, המופיע בקובץ ריחו המר של הגרניום, מביא בנימין תמוז מעט מראייתו את העיר תלאביב:

אתה שואל על תלאביב. ובכן, במשך הזמן התחלתי לראות, שתלאביב, כולה בנויה מטיח. סיד עם חול. זהו חומר רופף, פריך, לא לאורך ימים. אנשים צעירים בונים להם בתים מחמרים אציליים, מעץ, מאבן ממתכת, אבל בתלאביב בונים חול על חול, מפני שזה לא רציני. לא מתכוונים לזה ברצינות. רוצים לעשות כסף, ומה-י סיד עם חול הוא חומר מסיפק טוב בשביל להתעלל בילד בן חמש שאינו יודע עברית; זה כן. אבל לא בשביל לבנות עיר. את זה ראיתי מן ההתחלה. למרות שההתחלה הייתה תמימה, לכאורה. עיר-גנים קראו לתלאביב בהתחלה. משהו נחמד עם פרחים בחצרות, מאזור ונעים, מול יפו המסריחה והמפגרת. אם אתה רוצה, זה היה רומנטי. בוודאי שהיה רומנטי. הלואי שהיה נשאר כך. אבל תביט עליה עכשיו. איך שרדיפת-הבצע והציניות חשפו את הפרצוף האמיתי של האנשים שגרים בה. תראה את הכיעור הנורא, את הארכיטקטורה הגולמית, הוולגארית, מטאחיה עומדים ספסרים מתעשרים ומועצה עירונית שמייצגת אותם. פוליטיקאים מטופנים...

...אז למה יש ערים יפות יותר בעולם, תשאל, ובצדק. אני אגיד לך, זה דבר די פשוט: הזמן, בעוד חמש מאות שנים יש לתלאביב כל הסיכויים להיות עיר יפה. לפחות יפה כמו כל עיר אחרת. כי הזמן הארוך, כמו החברה, יש בו יסוד נוסף של מה שיש בזמן הקצר. יש בו השתוות; אותה השתוות שאליה מגיעים שני אנשים העומדים על המפה. זו עמידה על המקה עם ההתנשאות, עם הבל-הבלים שלנו, עם טיפשותנו. כשהרסו בתלאביב בית תמים, קטן, טובל-בירק, ובנו במקומו בית-דירות עקר ואידיוטי, עשו זאת מתוך בצע-כסף. ובגית הזה אנחנו חיים; אבל אנחנו מקללים את יומנו; ודעיים שקלקלנו, ומקללים. ומן הקללות הללו יצאנו על מקומו של ביתנו המכוער משהו אחר. אולי קצת יותר חכם. ובסופו של דבר — יותר יפה. תן לה חמש מאות שנים ותראה.

להבנת אותו פלא של ישוב בארץ-ישראל על מעלותיו ומגרעותיו.

בעולם

הפיחות הנובל

בשנים האחרונות מאבד פרס-נובל ל"ספרות מערבי. הפוליטיציה ההדרגתית, שייקולי האדונים היושבים באקדמיה השוודית, הביאו להענקת הפרס לסופרים מן המעלה השניה והשלישית. אירועי ה"שנה האחרונה בפולין וההתקוממות ה"קאטולית הלוהשת וההדרגתית בארץ זו, הביאו את האדונים השוודים למסקנה, שעליהם להעניק את הפרס עליו הופקדו בידי של המשורר הפולני הגולה **צ'סלאב מילוזש**, המתגורר בארצות-הברית ופועל באוניברסיטת ברקלי, קליפורניה. (שם הוא מתרגם מחדש את התנ"ך לפולנית, בעזרתו ומאוד-פעילה של חוקרי-הספרות הישראלי **דויד ווינפלד** כרמי.)

אלא שמילוש אינו הבכיר הראש של משוררי פולין. משוררים **ז'ביגנייב הרברט** ו**ז'יאום רוזביץ'** שירתם מעולה משירתו.

פרס נובל השנה לא ניתן כנראה ל"ספרות או לשירה הפולנית, אלא להגירה הפולנית. ויש פגם בשיקולים של אותם ג'נטלמנים שוודים, שחרגו מזה שנים משיקולים של ספרות טובה והפכו לשיקוי-ליס פוליטיים מובהקים.